

XALQARO IQTISODIY TERMINLARNING O‘ZBEK TILIGA KIRIB KELISHI VA GRAMMATIK MOSLASHUVI

Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

“O‘zbek tili va adabiyoti” kafedrasini mudiri,

filologiya fanlari bo‘yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent

[*dilyuldasheva83@gmail.com*](mailto:dilyuldasheva83@gmail.com)

0000-0002-3898-2113 ORSID

Rasulov Umarjon Umidovich

“Iqtisodiyot” fakulteti 1-kurs talabasi,

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

[*raaasulov1@gmail.com*](mailto:raaasulov1@gmail.com)

Annotatsiya: Mazkur maqolada xalqaro iqtisodiy terminlarning o‘zbek tiliga kirib kelishi, ularning til tizimida tutgan o‘rni hamda grammatik moslashuv jarayoni keng tahlil qilinadi. Hozirgi globallashuv va raqamli iqtisodiyot rivojlanayotgan davrda iqtisodiyot, bank-moliya, soliq, investitsiya, marketing va xalqaro savdo sohalariga oid ko‘plab xorijiy terminlar o‘zbek tilida faol qo‘llanilmoqda. Ushbu terminlarning aksariyati ingliz, rus, arab va boshqa tillardan kirib kelgan bo‘lib, ular o‘zbek tilining fonetik, leksik, morfologik va sintaktik me‘yorlariga moslashib bormoqda. Maqolada iqtisodiy terminlarning semantik xususiyatlari, ularning so‘z yasalishi, qo‘shimchalar bilan qo‘llanishi, gap tarkibidagi vazifasi hamda rasmiy va ilmiy uslubdagi ishlatilishi tahlil etiladi.

Kalit so‘zlar: xalqaro terminlar, iqtisodiy terminlar, grammatik moslashuv, leksik birlik, morfologik xususiyat, sintaktik tuzilish, iqtisodiy leksika, o‘zbek tili, til taraqqiyoti, ilmiy uslub, bank-moliya terminlari, investitsiya, marketing, globallashuv.

Аннотация: В данной статье подробно анализируется процесс проникновения международных экономических терминов в узбекский язык, их место в языковой системе и грамматическая адаптация. В условиях современной глобализации и развития цифровой экономики многие иностранные термины, относящиеся к экономике, банковско-финансовой сфере, налогообложению, инвестициям, маркетингу и международной торговле, активно используются в узбекском языке. Большинство этих терминов заимствовано из английского, русского, арабского и других языков и постепенно адаптируется к фонетическим, лексическим, морфологическим и синтаксическим нормам узбекского языка. В статье рассматриваются семантические особенности экономических терминов, их словообразование, употребление с грамматическими аффиксами, функции в составе предложения, а также использование в официально-деловом и научном стиле.

Ключевые слова: международные термины, экономические термины, грамматическая адаптация, лексическая единица, морфологические особенности, синтаксическая структура, экономическая лексика, узбекский язык, развитие языка, научный стиль, банковско-финансовые термины, инвестиции, маркетинг, глобализация.

Abstract: This article provides a detailed analysis of the process of the introduction of international economic terms into the Uzbek language, their place in the language system, and their grammatical adaptation. In the context of modern globalization and the development of the digital economy, many foreign terms related to economics, banking and finance, taxation, investment, marketing, and international trade are actively used in the Uzbek language. Most of these terms have been borrowed from English, Russian, Arabic, and other languages and are gradually adapting to the phonetic, lexical, morphological, and syntactic norms of the Uzbek language. The article examines the semantic features of economic terms, their word formation, usage with grammatical affixes, functions within sentence structure, as

well as their application in official and scientific styles. In addition, the use of international economic terms in government documents, scientific articles, textbooks, and mass media is highlighted through examples.

Keywords: international terms, economic terms, grammatical adaptation, lexical unit, morphological features, syntactic structure, economic vocabulary, Uzbek language, language development, scientific style, banking and financial terms, investment, marketing, globalization.

Kirish qism: Bugungi kunda globallashuv jarayoni dunyo mamlakatlari o'rtasidagi iqtisodiy, siyosiy, madaniy va ilmiy aloqalarning tobora kuchayib borishiga sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, iqtisodiyot sohasida xalqaro hamkorlikning kengayishi, investitsion jarayonlarning faollashuvi, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi hamda zamonaviy bank-moliya tizimining shakllanishi natijasida ko'plab yangi iqtisodiy tushunchalar va terminlar milliy tillarga kirib kelmoqda. O'zbek tilida ham iqtisodiyot, bank-moliya, investitsiya, marketing, menejment, audit, kredit, inflyatsiya, soliq, eksport-import va xalqaro savdo bilan bog'liq terminlar keng qo'llanilmoqda. Ushbu terminlarning aksariyati ingliz, rus, arab va boshqa xorijiy tillardan o'zlashgan bo'lib, ular asta-sekin o'zbek tilining fonetik, leksik, morfologik va sintaktik me'yorlariga moslashib bormoqda. Har bir tilning taraqqiyoti, avvalo, uning lug'at boyligi va terminologik tizimining rivojlanishi bilan chambarchas bog'liqdir. Ayniqsa, ilm-fan va iqtisodiyot sohasidagi terminlarning to'g'ri shakllanishi va me'yorlashuvi til madaniyatining muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Iqtisodiy terminlar nafaqat ilmiy adabiyotlarda, balki rasmiy hujjatlar, davlat qarorlari, iqtisodiy tahlillar, ommaviy axborot vositalari va kundalik nutqda ham faol ishlatiladi. Shu sababli xalqaro iqtisodiy terminlarning o'zbek tilidagi qo'llanishi va grammatik moslashuvini o'rganish dolzarb ilmiy masalalardan biri sanaladi. Xalqaro iqtisodiy terminlarning o'zbek tiliga kirib kelishi tabiiy til taraqqiyotining muhim bosqichlaridan biridir. Masalan, "marketing", "investitsiya", "bank", "kredit", "budjet", "auditor", "inflyatsiya", "import", "eksport", "menedjer"

kabi terminlar bugungi kunda keng qoʻllanilib, hatto oddiy nutq tarkibiga ham kirib borgan. Bunday terminlar dastlab xorijiy shaklda qoʻllanilgan boʻlsa, vaqt oʻtishi bilan ular grammatik qoʻshimchalarni qabul qilib, oʻzbek tilining ichki qonuniyatlariga moslashmoqda. Masalan, “investitsiyalar”, “marketingning”, “banklar”, “kreditlash”, “soliqqa oid” kabi shakllar bunga yaqqol misol boʻla oladi. Shuningdek, ayrim xalqaro iqtisodiy terminlarning oʻzbekcha muqobillari mavjud boʻlishiga qaramay, amaliy nutqda asl shaklining saqlanib qolishi ham kuzatiladi. Bu holat tilshunoslik nuqtai nazaridan alohida eʼtibor talab qiladi. Chunki terminlarning asl yoki milliy shaklda qoʻllanishi ilmiy uslubning aniqligi, nutqning tushunariligi va til meʼyorlariga bevosita taʼsir koʻrsatadi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi xalqaro iqtisodiy terminlarning oʻzbek tiliga kirib kelish manbalari, ularning semantik xususiyatlari hamda grammatik moslashuv jarayonini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iboratdir. Tadqiqot davomida iqtisodiy terminlarning morfologik shakllanishi, sintaktik vazifalari, rasmiy va ilmiy matnlardagi qoʻllanish holatlari misollar asosida yoritiladi. Bundan tashqari, xalqaro iqtisodiy terminlarning zamonaviy oʻzbek tilidagi oʻrni va til taraqqiyotiga koʻrsatayotgan taʼsiri ham atroflicha koʻrib chiqiladi.

Asosiy qism. Xalqaro iqtisodiy terminlarning oʻzbek tiliga kirib kelishi va grammatik moslashuvi jarayoni zamonaviy tilshunoslikning eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda iqtisodiy taraqqiyot, bozor munosabatlarining kengayishi, xalqaro savdo aloqalarining mustahkamlanishi hamda raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi natijasida koʻplab yangi iqtisodiy terminlar milliy tilga kirib kelmoqda. Ushbu jarayon tilning lugʻat boyligini kengaytirish bilan birga, uning grammatik tizimiga ham sezilarli taʼsir koʻrsatmoqda.

Iqtisodiyot sohasiga oid terminlarning asosiy qismi ingliz tilidan kirib kelgan boʻlib, bunga sabab xalqaro biznes va moliyaviy tizimlarda ingliz tilining ustun mavqega ega ekanligidir. Masalan, “marketing”, “management”, “startup”,

“outsourcing”, “leasing”, “franchayzing”, “monitoring”, “branding”, “consulting”, “broker”, “dealer”, “holding” kabi terminlar bugungi kunda iqtisodiy nutqda faol ishlatilmoqda. Ushbu terminlar ko‘pincha asl shaklida saqlanib qoladi, ammo o‘zbek tilida grammatik qo‘shimchalarni qabul qiladi. Masalan, “marketingning samaradorligi”, “leasingga murojaat qilish”, “startup loyihalari”, “brendingni rivojlantirish” kabi shakllar keng uchraydi. Rus tili orqali kirib kelgan iqtisodiy terminlar esa tarixan ancha mustahkam o‘rin egallagan. Xususan, “budjet”, “balans”, “kassa”, “kredit”, “debet”, “aktiv”, “passiv”, “dotatsiya”, “subsidiya”, “nalog”, “smeta”, “limit”, “fond”, “reyestr”, “arxiv” kabi terminlar sovet davridan boshlab iqtisodiy muomalaga kirgan va hozirgi kungacha qo‘llanib kelinmoqda. Bu terminlar o‘zbek tilida fonetik jihatdan moslashgan bo‘lsa-da, ko‘pchilik holatlarda asl semantik ma’nosini saqlab qolgan. Arab va fors tillaridan kirib kelgan iqtisodiy terminlar esa tarixiy taraqqiyotning mahsuli hisoblanadi. “Savdo”, “hisob”, “foйда”, “daromad”, “boj”, “qarz”, “mulk”, “naqd”, “sarmoya”, “xarajat”, “hisobot”, “muomala”, “muassasa”, “hamkor” kabi so‘zlar asrlar davomida o‘zbek tilida qo‘llanilib kelmoqda. Bu terminlar bugungi iqtisodiy leksikaning poydevorini tashkil etadi va ular xalqaro iqtisodiy terminlar bilan uyg‘unlashib yangi iqtisodiy nutqni shakllantirmoqda. Morfologik moslashuv xalqaro iqtisodiy terminlarning o‘zbek tiliga singib ketishidagi eng muhim bosqichlardan biridir. Terminlar o‘zbek tilining qo‘shimcha tizimini qabul qilishi orqali grammatik jihatdan faol birlikka aylanadi. Masalan, “bank” so‘zidan “banklar”, “bankchi”, “bankning”, “bankdan”, “banklarga”; “kredit” so‘zidan “kreditlar”, “kreditlash”, “kreditchi”, “kreditga”; “investitsiya” so‘zidan “investitsiyalar”, “investitsion”, “investitsiyaviy”, “investitsiyaga” kabi shakllar hosil bo‘ladi. Bu jarayon terminlarning til tizimida to‘liq o‘zlashganini ko‘rsatadi. So‘z yasalishi jarayonida iqtisodiy terminlar asosida yangi yasama birliklar ham yuzaga keladi. Masalan, “soliq” so‘zidan “soliqchi”, “soliq tizimi”, “soliqqa tortish”, “soliq siyosati”; “audit” so‘zidan “auditor”, “auditorlik”, “audit xizmati”; “marketing” so‘zidan “marketolog”, “marketing

strategiyasi”, “marketing tadqiqoti”; “investor” soʻzidan “investorlik”, “investitsion muhit” kabi birikmalar hosil qilinadi. Bu esa iqtisodiy terminlarning faqat oʻzlashgan birlik emas, balki yangi leksik qatlamni shakllantiruvchi vosita ekanligini koʻrsatadi. Sintaktik moslashuv ham iqtisodiy terminlarning til tizimidagi faoliyatini belgilaydi. Ular gap tarkibida turli sintaktik vazifalarda qoʻllanadi. Masalan, “Investitsiyalar mamlakat iqtisodiyotini rivojlantiradi” gapida “investitsiyalar” ega vazifasida; “Korxonada kredit oldi” gapida “kredit” toʻldiruvchi vazifasida; “Marketing strategiyasi muvaffaqiyatli boʻldi” gapida “marketing strategiyasi” ega vazifasida ishlatilgan. Bu holat iqtisodiy terminlarning grammatik moslashuvi toʻliq amalga oshganini koʻrsatadi.

Semantik jihatdan iqtisodiy terminlar aniqlik va bir maʼnolilik talab qiladi. Ilmiy uslubda terminning maʼnosi aniq boʻlishi kerak, chunki iqtisodiy tushunchalardagi noaniqlik katta xatolarga olib kelishi mumkin. Masalan, “daromad”, “foyda”, “tushum”, “kapital”, “aktiv”, “passiv” kabi tushunchalar bir-biriga yaqin boʻlsa-da, iqtisodiy mazmun jihatidan sezilarli farqlarga ega. Daromad umumiy tushumni bildirsa, foyda xarajatlar chiqarilgandan keyingi sof natijani anglatadi. Kapital esa iqtisodiy resurs sifatida tushunilsa, aktiv mol-mulk va mablagʻlar yigʻindisini bildiradi.

Rasmiy hujjatlarda iqtisodiy terminlarning meʼyoriy qoʻllanilishi alohida ahamiyatga ega. Davlat budjeti, soliq kodeksi, bank hisobotlari, investitsiya dasturlari, xalqaro iqtisodiy shartnomalar va ilmiy maqolalarda terminlarning yagona shaklda qoʻllanilishi talab etiladi. Masalan, “byudjet” va “budjet”, “menedjer” va “manager”, “auditorlik” va “audit xizmati” kabi turli shakllarning mavjudligi ayrim chalkashliklarni yuzaga keltiradi. Shu sababli terminologik meʼyorlashtirish bugungi tilshunoslikning muhim vazifalaridan biridir. Ommaviy axborot vositalarida ham iqtisodiy terminlarning keng qoʻllanilishi kuzatilmoqda. Televideniye, gazeta-jurnallar, internet nashrlari, iqtisodiy bloglar va ijtimoiy tarmoqlarda “inflyatsiya darajasi”, “valyuta kursi”, “investitsion loyiha”,

“tadbirkorlik muhiti”, “solih imtiyozlari”, “eksport salohiyati”, “kredit portfeli” kabi terminlar doimiy ravishda uchraydi. Bu holat aholining iqtisodiy savodxonligini oshirishga yordam beradi va iqtisodiy tushunchalarning kundalik nutqqa kirib borishini tezlashtiradi.

Ayrim xalqaro iqtisodiy terminlarning o‘zbekcha muqobillari mavjud bo‘lsa-da, amaliy nutqda ko‘pincha asl variant qo‘llaniladi. Masalan, “management” o‘rniga “boshqaruv”, “marketing” o‘rniga “bozor tadqiqoti”, “consulting” o‘rniga “maslahat xizmati”, “monitoring” o‘rniga “kuzatuv” kabi variantlar mavjud. Biroq rasmiy va ilmiy matnlarda ko‘pincha xalqaro shakl afzal ko‘riladi. Bu esa iqtisodiy tilning xalqaro xarakter kasb etayotganidan dalolat beradi.

Shuningdek, raqamli iqtisodiyot rivojlanishi bilan yangi terminlarning kirib kelishi yanada jadallashmoqda. “Fintech”, “blockchain”, “cryptocurrency”, “crowdfunding”, “startup ecosystem”, “e-commerce”, “digital banking”, “online payment”, “mobile banking”, “virtual card” kabi yangi iqtisodiy tushunchalar zamonaviy iqtisodiy tilning ajralmas qismiga aylanmoqda. Bu terminlarning o‘zbek tiliga moslashuvi hali davom etayotgan jarayon bo‘lib, kelajakda ularning milliy muqobillari shakllanishi mumkin.

Demak, xalqaro iqtisodiy terminlarning o‘zbek tiliga kirib kelishi va grammatik moslashuvi til taraqqiyotining tabiiy va zarur bosqichidir. Ushbu jarayon nafaqat iqtisodiy nutqni boyitadi, balki ilmiy uslubning rivojlanishiga, kasbiy kommunikatsiyaning takomillashishiga va zamonaviy til me‘yorlarining shakllanishiga xizmat qiladi. Shu sababli iqtisodiy terminlarning lingvistik tahlili va me‘yorlashtirilishi ilmiy jihatdan muhim va dolzarb masala hisoblanadi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, xalqaro iqtisodiy terminlarning o‘zbek tiliga kirib kelishi zamonaviy til taraqqiyotining tabiiy va muhim jarayonlaridan biridir. Globallashuv, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi, xalqaro savdo aloqalarining kengayishi hamda bank-moliya tizimining takomillashuvi natijasida iqtisodiyotga oid ko‘plab yangi terminlar o‘zbek tilida faol qo‘llanila boshladi. Ayniqsa, ingliz,

rus, arab va boshqa tillardan kirib kelgan iqtisodiy atamalar bugungi ilmiy, rasmiy va amaliy nutqning ajralmas qismiga aylandi. Tadqiqot davomida xalqaro iqtisodiy terminlarning leksik-semantik xususiyatlari, morfologik shakllanishi va sintaktik moslashuvi tahlil qilindi. Ma'lum bo'ldiki, bu terminlar o'zbek tilining grammatik qonun-qoidalariga moslashib, qo'shimchalar qabul qilishi, yangi yasama so'zlar hosil qilishi va gap tarkibida turli sintaktik vazifalarni bajarishi orqali til tizimiga chuqur singib bormoqda. Masalan, "investitsiya", "marketing", "bank", "kredit", "audit", "soliq" kabi terminlar nafaqat iqtisodiy sohada, balki kundalik nutqda ham keng ishlatilmoqda. Shuningdek, ayrim xalqaro terminlarning o'zbekcha muqobillari mavjud bo'lishiga qaramay, asl shakldagi variantlarning ko'proq qo'llanilishi zamonaviy iqtisodiy tilning xalqaro xarakterga ega ekanligini ko'rsatadi. Bu esa terminologik me'yorlashtirish, yagona yozuv shaklini belgilash va ilmiy uslubda aniqlikni ta'minlash zaruratini yanada kuchaytiradi.

Xalqaro iqtisodiy terminlarning to'g'ri va me'yoriy qo'llanilishi ilmiy nutq madaniyatini rivojlantirish, iqtisodiy savodxonlikni oshirish va kasbiy kommunikatsiyani takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli iqtisodiy terminlarni lingvistik jihatdan o'rganish, ularning grammatik xususiyatlarini chuqur tahlil qilish hamda milliy til me'yorlariga moslashtirish bugungi tilshunoslikning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yuldasheva, D. IMPORTANT FEATURES OF TEACHING TOURISM LEXIS AND LITERASY TO INTERNATIONAL STUDENTS. Zbiór artykułów naukowych recenzowanych., 205.

2. Yuldasheva D. Formation of Economic Terminology – The Current Stage of Development of the Terminology of the Uzbek Language. Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities, 2022, 2(1.6), Philological Sciences.

3. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. *O‘zbekiston iqtisodiyoti statistik to‘plami*. – Toshkent, 2024.
4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. *Yillik hisobot*. – Toshkent, 2023.
5. Shodmonov Sh., G‘afurov U. *Iqtisodiyot nazariyasi*. – Yangilangan nashr. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2021.
6. O‘zbek tilining izohli lug‘ati (5 jildli, qayta ishlangan nashr). – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2021.
7. Cambridge University Press. *Cambridge Business English Dictionary*. – Cambridge, 2020–2022.